

posudek oponenta práce

Aktuálnost tématu:

Při hodnocení této práce musím předně vyzvednout volbu tématu, jeho aktuálnost i náročnost výzkumu. Dějiny císařské a španělské královské diplomacie v raném novověku patří mezi módní témata posledních cca patnácti let, během nichž vzniklo v české historiografii nejen několik desítek analytických studií, ale dospěli jsme také k několika monografiím¹ i k pokusu o první syntézu (2018).² Ta vznikla na základě řešení projektu, který měl více výsledků; za pozornost stojí shrnující historiografická studie Jiřího Hrbka,³ disertační práce Martina Bakeše⁴ a také studie Jiřího Havlíka, Jiřího Kubeše či Lenky Maršáلكové. Podstatné výsledky ovšem publikovali také badatelé z Jihočeské univerzity (zejména jde o práce Rostislava Smíška)⁵ a nedávno vše završila publikace o šlechtě v diplomacii v české i anglické podobě.⁶ Tento trend je patrný i mezi kvalifikačními pracemi: v posledních letech jich přibýlo a jde především o disertační či diplomové práce Univerzity Karlovy, Jihočeské univerzity, Masarykovy univerzity a Univerzity Pardubice.⁷ Skoro všechny jmenované práce, snad jen vyjma výzkumů Pavla Marka, se však zabývají dobou po třicetileté válce, přitom ve španělské, ale i třeba německé historiografii se zájmu těší i období první poloviny 17. století (viz třeba výzkumy vestfálských mírových jednání). Zvolené téma navazuje na starší španělské a polské výzkumy a podstatným způsobem je rozšiřuje, protože autor pracuje s dosud nevyužitými prameny z českého

¹ Pavel MAREK, *La embajada española en la corte imperial (1558-1641). Figuras de los embajadores y estrategias clientelares*, Praha 2013.

² Jiří KUBEŠ a kol., *V zastoupení císaře. Česká a moravská aristokracie v habsburských diplomatických službách 1640-1740*, Praha 2018.

³ Jiří HRBEK, *Cesty evropské historiografie k diplomacii raného novověku*, *Theatrum historiae* 13, 2013, s. 7–30.

⁴ Martin BAKEŠ, *Diplomatem v půlnoční zemi: zástupci Habsburků ve Švédském království mezi lety 1650 a 1730*, Praha 2020.

⁵ Na císařské diplomaty v Polsku a Rusku se zaměřili Rostislav SMÍŠEK – Monika KONRÁDOVÁ (edd.), *Mezi Vídní, Varšavou a Moskvou. Diplomatická cesta Jana Kryštofa z Fragsteinu do Moskvy v letech 1657-1658*, České Budějovice 2020; TÍŽ, *The Illusion of Power or Relentless Reality? Ceremonial and Ritual Practices at the Court of Moscow in the Middle of the 17th Century through the Eyes of the Imperial Diplomats*, *Theatrum historiae* 19, 2016, s. 45-71 a další studie těchto autorů.

⁶ Petr PAVELEC – Martin GAŽI – Milena HAJNÁ (edd.), *Ve znamení Merkura. Šlechta českých zemí v evropské diplomacii*, České Budějovice 2020. V upravené podobě pak Petr PAVELEC – Martin GAŽI – Milena HAJNÁ (eds.), *The Nobility of the Czech Lands on the Chessboard of European Diplomacy*, České Budějovice 2022.

⁷ UK Praha: Martina BARDOŇOVÁ, *Španělská ambasáda v Praze za působení Baltasara de Zúñiga (1608–1617)*, disertační práce Univerzity Karlovy, Praha 2015; Anežka HREBIKOVÁ, *Štěpán Vilém Kinský jako císařský vyslanec v Rusku Petra Velikého v letech 1721-1722. Acta Legationis Moscoviticae aneb Diplomatické relace jako raně novověký pramen*, diplomová práce Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2016; Kristýna ANSORGOVÁ, *František Filip ze Šternberka jako císařský vyslanec v Polsku a Sasku v letech 1749–1764*, diplomová práce Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2020; MU Brno: Blanka ČECHOVÁ, *Polsko-habsburské vztahy v době Ferdinanda III. a Vladislava IV. Dynastická diplomacie a třeboňská zástavní držba*, disertační práce Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2012; Stanislav LUSKA, *Dietrichsteinové a Španělsko. Dvořanství, diplomacie a klientelismus ve šlechtické kariéře konfesního věku*, disertační práce Masarykovy univerzity v Brně, Brno 2022; Jihočeská univerzita: Monika HRUŠKOVÁ (KONRÁDOVÁ), *Každodenní život císařských vyslanců v Polsku v druhé polovině 17. století*, diplomová práce Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 2012; Univerzita Pardubice: kromě výše zmíněné práce Bakešovy dále Nela MICHALICOVÁ, *Ke králi i k sejmům. Císařští diplomaté a habsburská politika vůči sasko-polské unii v druhé půli vlády Augusta II. (1719–1733)*, diplomová práce Univerzity Pardubice, Pardubice 2018.

prostředí z Rodinného archivu Dietrichsteinů, z nichž dokonce ty klíčové edičně zpřístupnil. Autor si tedy vybral jazykově i paleograficky velmi náročné téma, což si zaslouží velké uznání.

Zdroje:

Práce je vystavěna jak na znalosti španělských a polských knih a studií, tak na původním výzkumu německy psaných pramenů – především instrukce, čistopisu a konceptu deníku a několika relací z analyzované diplomatické mise. Část pramenů byla historikům už známa, ale písemnosti z Rodinného archivu Ditrichštejnů prozkoumal autor jako první a to je jeden ze základních přínosů předložené práce. Seznam literatury je úctyhodný, obsahuje cca 155 titulů, především anglicky, německy, polsky, španělsky a česky psané historiografie. Autor využil v podstatě všechny zásadní publikace k dějinám polsko-španělských vztahů, dějinám Polska za Vladislava IV. či dějinám diplomacie, kterou zhodnotil nejen v úvodu, ale i v dalších částech práce, a doložil, že se ve vývoji historiografie zdatně orientuje a dokáže identifikovat nosné přístupy (fenomén mnohonásobné loajality).⁸ Obecně musím konstatovat, že jsem už dlouho nečetl tak poučené shrnutí literatury a geopolitické a dynasticko-politické vývody z dějin třicetileté války a habsbursko-francouzského soupeření. Autor využívá starší literaturu nejen k formulování tezí, ale pracuje s ní i kriticky a místy se k závěrům některých autorů vyjadřuje s odstupem a ukazuje na slabiny jejich úvah (Osiander). Ze základní literatury mi chybí snad jen přehledové práce k dějinám vlády císaře Ferdinanda III.⁹

Způsob zpracování:

Kryštof Halamek si rozvrhl text v zásadě (vyjma úvodu a závěru) na dvě části. V první se věnuje kontextu zpracovávané mise a pojednává o habsburské dynastii v první polovině 17. století (s. 8-19), habsburských vztazích s králem Zikmundem III. (s. 19-29) a vše graduje v pasáži o vzájemných císařsko-španělsko-polských vztazích za Vladislava IV. ve 30. a 40. letech 17. století (s. 29-41). Autor ukazuje na limity spolupráce rakouských a španělských Habsburků a dokládá postupné ochlazení vzájemných vztahů před polovinou 17. století.¹⁰ Také vykresluje specifické prostředí polsko-litevského státu a jeho diplomacie a věnuje se hlavním zahraničněpolitickým zájmům vasovských králů, kteří v určitých vlnách s Habsburky spolupracovali a jejichž kontakty se španělskými Habsburky vyvrcholily právě ve 20. – 40. letech 17. století, kdy Zikmund III. i Vladislav IV. cílili mj. i na získání slezských knížectví, čímž ale vzbuzovali nevoli císaře, takže vzájemné vztahy obou větví Habsburků s polskými krály nemusely být (a ani nebyly) ve stejné době stejné – to mj. ovlivňovalo i zkoumanou misi Maxmiliána z Ditrichštejna. Z většiny společných projektů ale sešlo a od poloviny 40. let se polský král postupně začal orientovat na Francii a došlo k utlumení vzájemných vztahů.

Vlastní jádro práce pak tvoří pojednání o Ditrichštejnově misi do Varšavy v roce 1645, přičemž pozornosti se dostává i roku 1644, kdy se mise připravovala. Nejprve autor pojednal o habsburské diplomacii v Polsku (s. 42-46) a vysvětlil, proč v této době nepobývali v Polsku stálí velvyslanci a že to

⁸ Na okraj bych chtěl autora upozornit, že známe minimálně jedno prostředí, kde diplomaté pravidelně mívali více pánů a řešili problém mnohonásobné loajality – jde o stálý říšský sněm v Řezně, kde jeden diplomat často zastupoval hned několik říšských knížat. Běžné to ale bylo zejména v případě „Duodezfürsten“.

⁹ Např. Lothar HÖBELT, *Ferdinand III. (1608-1657). Mírový císař proti vůli*, České Budějovice 2015 (na s. 264 se věnuje vztahům císaře a polského krále v letech 1644-1646) či Mark HENGERER, *Kaiser Ferdinand III. 1608–1657: Eine Biographie*, Wien-Köln-Weimar 2012.

¹⁰ Možná by autorův výklad pro 50. léta 17. století vhodně doplnilo napětí okolo volby římského krále a budoucího císaře Leopolda I. v letech 1657-1658, kdy musel Leopold přijmout svazující volební kapitulaci. Za to se následně mladý císař španělskému králi v podstatě omluvil. Viz Jiří KUBEŠ, *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou*, České Budějovice 2009, s. 115-121 a 128-129.

většina panovníků řešila tím, že v zemi vydržovala rezidenta a toho doplňovali na kratší mise diplomaté s vyšší hodností. Jejich seznam pro 40. léta autor vytvořil jak pro císaře, tak pro španělské krále.¹¹ Pak autor osvětlil kontext mise a otázku výběru diplomata (s. 46-52). Spouštěčem mise totiž bylo úmrtí polské královny v březnu 1644. Kondolenci císaře vyřídil velmi záhy hrabě Bubna, ale španělský dvůr se jednak o informaci dozvěděl poměrně pozdě a hned také přemýšlel o další vhodné partii pro polského krále. Stejně tak proběhla diskuse o tom, kdo by se mohl stát velvyslancem španělského krále. Volba padla z více důvodů (včetně těch ryze praktických) na knížete Ditrichštejna, jenž se navíc s polským králem už osobně znal. Hodně času nakonec zabrala příprava a organizace mise (s. 52-63), jíž byl věnován v podstatě celý podzim 1644 a do níž mluvila nejen španělská ambasáda ve Vídni,¹² ale i císař, který chtěl Ditrichštejna také pověřit misí (ovšem s částečně jinými úkoly), takže kníže potřeboval dvě instrukce a musel kromě španělských rozkazů vyslyšet i přání císaře. Autor se detailněji věnuje vytvoření velvyslancova doprovodu (nakonec 66 osob + 86 koní), pořízení dopravních prostředků, sestavení itineráře či zajištění ubytování. V této pasáži je škoda, že autor nesrovnal svá zjištění s tím, co víme o přípravě mise hraběte Černína o půl století později.¹³

Následně se Kryštof Halamek věnoval průběhu mise ve Varšavě (s. 63-74) a pojednal o slavnostním vjezdu, o první veřejné audienci velvyslance¹⁴ a určil, že jedním z vrcholů mise byly exekvie za zesnulou španělskou královnu Isabelu. Celý pobyt ve Varšavě trval sice jen 15 dní, ale byl naplněn čilým společenským životem a Ditrichštejn se setkal s mnoha vysokými hodnostáři – autor se také zabývá otázkou, kdo z nich patřil k podporovatelům španělské politiky. V neposlední řadě se autor věnoval také dalším aktivitám velvyslance ve Varšavě (mše, lov, prohlídka rezidencí).¹⁵ Poslední částí jádra práce je pasáž zvaná, stejně jako celá práce, ve víru trojí loajality (s. 74-83), kde autor pojednává o tom, nakolik se daly splnit do jisté míry odlišné představy španělského krále a císaře. Ukazuje, že navenek sice byla mise vnímána jako španělská, ale ve skutečnosti měla na vlastní obsah jednání o případné nevěstě pro polského krále velký vliv kromě císaře také císařovna vdova Eleonora Gonzagová, která zase sledovala i vlastní dynastické zájmy. Ditrichštejn se s ní osobně před odjezdem sešel a navíc se s ní z předchozí doby velmi dobře znal. Proto ona trojí loajalita. V této části práce autor napínavě popisuje průběh Ditrichštejnova jednání o sňatku polského krále a vyzdvihuje i roli portrétů v těchto jednáních. Kníže sice ve vyjednávání neuspěl, ale jeho mise byla ve Španělsku i na císařském dvoře hodnocena pozitivně a dočkal se dalšího postupu, až se nakonec stal nejvyšším hofmistrem císaře.

¹¹ Možná by autora zajímalo, že po smrti Vladislava IV. v roce 1648 měl být vyslán jako císařský ambasador do Polska na volbu nového krále český aristokrat Oldřich František Libštejnský z Kolovrat, který se ale v dlouhém a emotivním dopisu císaři omluvil. Dopis je uložen v ÖStA Wien, HHStA, Staatenabteilung, Polen I, kart. 87, fol. 450-453.

¹² Autor zmiňuje jednání se španělským ambasadorem markýzem de Castel Rodrigo (s. 53), ale jiné zdroje uvádějí, že v této době nebyl markýz ve Vídni a pobýval na vestfálských mírových jednáních. Ve Vídni ho prý zastupoval kapucín Diego de Quiroga. Srov. Rubén GONZÁLEZ CUERVA, *The role of confessor-ambassador: the Capuchin Diego de Quiroga and Habsburg politics*, in: Roberta Anderson – Charlotte Backerra (eds.), *Confessional Diplomacy in Early Modern Europe*, Routledge 2021, s. 120-138, zde s. 129. Zřejmě proto také zmiňuje Ditrichštejn Quirogu ve svém deníku (viz diplomová práce, s. 112).

¹³ Srov. Jiří KUBEŠ, *Hermann Jakob Czernin von Chudenitz' Diplomatic Mission in Warsaw in 1695. A contribution towards the travel arrangements of Imperial diplomats*, *Theatrum historiae* 19, 2016, s. 171-203. Autor sice studii cituje v pozn. 243, ale více ji nevyužívá. Kdyby se tak stalo, mohl např. hejtmana Schwana (s. 59) interpretovat jako velitele gardy, kterou musel každý ambasador po vzoru panovníka mít.

¹⁴ Autor srovnává ceremonie s tím, co je známo z přehledové literatury. Osobně bych doporučil, aby se podíval i na novější práce o ceremoniálu přijetí ambasadorů ve Vídni. Viz např. studie ve sborníku Ralph KAUZ – Giorgio ROTA – Jan Paul NIEDERKORN (Hg.), *Diplomatisches Zeremoniell in Europa und im mittleren Osten in der frühen Neuzeit*, Wien 2009 (zejm. studie Leopolda Auera, Herberta Karnera či Jana Paula Niederkorna).

¹⁵ Pochybuji o správném čtení v případě „*die königliche küßkammer*“ (s. 74) – co to vlastně Ditrichštejn navštívil?

Zvláště bych chtěl ocenit, že autor umístil do příloh edice konceptu cestovního deníku a dlouhé relace knížete císaři (s. 109-124), které ocení zahraniční badatelé. Co mohu posoudit, jedná se o velmi zdařilé edice, v nichž jsem našel jen několik menších chyb v přepisu.¹⁶

Shrnutí:

Na diplomovou práci se jedná o velmi povedený a nadstandardně rozsáhlý spis. Autor provedl náročný výzkum konceptů důležitých archiválií i velkého množství zahraniční literatury a prokázal, že je schopen vytvořit dobře strukturovanou a velmi přínosnou práci. Dobře navázal na výsledky starší historiografie a shromáždil řadu nových a cenných údajů, jež ani čeští, ani polští či španělští historikové zatím neznali. Jeho interpretace „trojí loajality“ je přesvědčivá, práce s literaturou vyzrálá, a proto doporučuji, aby bylo jádro práce po úpravě nabídnuto jako studie do odborného časopisu (ideálně v cizím jazyce). Práce splňuje všechny základní požadavky kladené na tento typ kvalifikačních textů. Mé výhrady nejsou zásadní a směřují pouze k tomu, aby autorovi posloužily k dílčím úpravám, než půjde příslušná studie do tisku. Práci bez váhání doporučuji **hodnotit stupněm A**.

Pardubice, 1. 7. 2023

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

¹⁶ Viz výtisk diplomové práce s mými poznámkami (např. s. 119 – místo wachtens správně erachtens, místo verehrlichen správně verehelichen, s. 120 místo ehrenstandt správně ehestandt, s. 121 místo indoch správně iedoch, místo verfruchtbar správně unfruchtbar, s. 123 místo Wienn správně kein (?) a s. 124 v podpisu místo von správně Max). Mimochodem, „*freile Eleonora*“ (s. 117) bude Ditrichštejnova dcera Marie Eleonora (1623-1687), která si o rok později vzala Lva Viléma z Kounic.